

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖLLE

Asia Lausunto oppivelvollisuuden nostamista koskevasta hallituksen esityksestä

Lausunnon antaja

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

1. Yleistä Tässä lausunnossa tarkastellaan oppivelvollisuuden nostamista koskevaa esitystä nimenomaan kehitysvammaisten nuorten näkökulmasta. Jatko-opintoihin liittyviä haasteita on myös muilla erityistä tukea tarvitsevilla nuorilla. Kehitysvammaisten Tukiliitto yhtyy Vammaisfoorumi ry:n tästä esityksestä antamassa lausunnossa esitettyihin näkemyksiin.

Peruskoulun päättäneillä kehitysvammaisilla nuorilla on tällä hetkellä suuria vaikeuksia löytää sopivaa jatko-opiskelupaikkaa. Suhteessa tarpeeseen paikkoja näille erityistä tukea opinnoissaan kuten myös laajemmin arjessaan tarvitseville nuorille on aivan liian vähän, ja toisaalta opiskelupaikkojen laatu ei aina opintojen sisällön ja/tai tarjolla olevien tukitoimien osalta vastaa tarvetta. Perusopetuksen opinto-ohjaajilla on käytännössä harvoin riittävää asiantuntemusta ohjata kehitysvammaisia nuoria heille sopiviin jatko-opintoihin.

Koska muutostilanteet ja elämän nivelvaiheet ovat kehitysvammaisille ihmisille ymmärryksen alueella olevan vamman vuoksi erityisen haasteellisia, näiden nuorten syrjäytymisriski on todella suuri, jos he eivät pääse jatkamaan opintojaan heti perusopetuksen päätyttyä. Tästä näkökulmasta esityksen tavoite siitä, että kaikille nuorille on löydettävä perusopintojen jälkeen jatko-opintopaikka, on oikeansuuntainen.

Oppivelvollisuuden pidentäminen vuodella kaikkien nuorten osalta on kuitenkin Kehitysvammaisten Tukiliiton mielestä liian raskas ja tehoton keino saavuttaa asetettu syrjäytymisen ehkäisemisen tavoite. Syrjäytymistä ei ehkäistä tehokkaasti pakottamalla nuoria koulutuksiin, jotka eivät heille sovi tai heitä kiinnosta.

2. Opiskelupaikkoja vammaisille nuorille tarvitaan lisää

Yleisen oppivelvollisuusiän pidentämisen sijasta resursseja tulisi Kehitysvammaisten Tukiliiton mielestä osoittaa täsmällisemmin suurimmassa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tilanteeseen puuttuvaan toimintaan. Kehitysvammaisten nuorten osalta tämä tarkoittaisi sen varmistamista, että laadukkaita ja riittävästi resursoituja jatko-opintopaikkoja on tarjolla eri puolilla maata niin paljon, että kaikilla perusopetuksen päättävillä kehitysvammaisilla nuorilla on käytännössä mahdollisuus päästä sopiviin jatko-opintoihin. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi tulisi selvittää, kuinka paljon kehitysvammaisia nuoria vuosittain jää jatko-opintojen ulkopuolelle ja harkita oppilaitosten velvoittamista osoittamaan heille tietty riittävä kiintiö tarjolla olevista aloituspaikoistaan. Myös oppilaitosten rahoitukseen tulee kiinnittää huomiota ja varmistaa, ettei esimerkiksi tuloksellisuustavoitteilla viedä tilannetta siihen suuntaan, ettei oppilaitosten rahoituksensa turvaamiseksi kannata ottaa oppilaitokseen heikoimmassa asemassa olevia nuoria. Tällainen kehityskulku on jo selvästi nähtävillä.

Jos ehdotettu laki säädettäisiin, Kehitysvammaisten Tukiliitto näkee isona riskinä sen, että monille kehitysvammaisille nuorille jouduttaisiin osoittamaan oppivelvollisuuden viimeisen vuoden suorittamista varten laadultaan ja myös esimerkiksi sijainniltaan sekä tarjolla olevien tukitoimien osalta täysin epäsopivia ratkaisuja, jotka helposti käytännössä kariutuisivat omaan mahdottomuuteensa tai pahimmillaan aiheuttaisivat vammaisen nuoren hyvinvoinnin ja toimintakyvyn olennaista heikentymistä ja siten pahentaisivat syrjäytymistä tavoitteena olevan syrjäytymisen ehkäisemisen sijaan.

3. Kansanopistojen vapaan sivistystyön pitkät linjat

Kehitysvammaisten nuorten jatko-opinnot voivat johtaa ammatilliseen tutkintoon tai olla ns. valmistavaa tai valmentavaa koulutusta. Ammattioppilaitosten sekä ammatillisten erityisoppilaitosten lisäksi useat kansanopistot tarjoavat kehitysvammaisille nuorille soveltuvia vapaan sivistystyön linjoja, joille tietojemme mukaan lähes puolet erityisopiskelijoista on viime vuosina tullut suoraan peruskoulusta. Näillä linjoilla opiskelu on tehokkaasti ehkäissyt kehitysvammaisten nuorten syrjäytymistä, sillä niissä saadut opiskelu- ja työelämävalmiudet ovat auttaneet monia hakeutumaan erilaisiin jatko-opintoihin.

Kansanopistojen pitkällä linjoilla opiskelu tulee hyväksyä yhdeksi tavaksi suorittaa oppivelvollisuuteen esitys hyväksyttäessä tuleva lisävuosi. Muussa tapauksessa jo nykyään aivan liian vähäisten peruskoulun päättävillä kehitysvammaisille nuorille sopivien opiskelupaikkojen joukosta jää pois runsaasti paikkoja, joissa tähän asti on annettu laadukasta opetusta tälle erityisryhmälle. Erityislinjojen oppilaita on kansanopistoissa heidän osallisuuttaan lisäävällä tavalla myös integroitu vammattomien opiskelijoiden kanssa samoille linjoille, ja esimerkiksi sosiaali- ja terveyslinjojen opiskelijat ovat voineet avustaa heitä ja järjestää heille vapaa-ajan toimintaa, mikä voi

osaltaan edistää opiskelijoiden ohjautumista osaavan ja pätevän työvoiman puutteesta kärsivälle vammaisalalle.

4. Riittävät tukitoimet

Kehitysvammaisten nuorten hakeutumista jatko-opintoihin haittaa ja hidastaa tällä hetkellä tarjolla olevien opiskelupaikkojen riittämättömyyden lisäksi se, että opintoihin ei usein saada riittävää tukea, mikä käytännössä voi tehdä opiskelemisesta mahdotonta. Ellei soveltuvien opiskelupaikkojen määrän lisäksi opintojen tukitoimia saada riittävälle tasolle, on vaikea nähdä, miten esityksen mukainen oppivelvollisuuden pidentäminen perusopetuksen jälkeisellä vuodella voisi kehitysvammaisten nuorten osalta käytännössä toteutua.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 38 §:n säännöksestä huolimatta monet oppilaitokset eivät järjestä kehitysvammaisille nuorille heidän tarvitsemaansa riittävää avustamista opinnoissa. Henkilökohtaisia avustajia ei jatko-opinnoissa myönnetä käytännössä juuri lainkaan, ja ryhmäavustajien määrä on usein aivan liian vähäinen erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tarpeeseen nähden.

Vaikeavammaisella opiskelijalla tulisi olla toissijaisesti mahdollisuus saada opintoihin tarvittava avustaja vammaispalvelulain 8 c §:n nojalla, mutta käytännössä kunnat usein kieltäytyvät myöntämästä avustajaa vammaispalveluista vedoten ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ensisijaisuuteen. Opiskelijan on kuitenkin lähes mahdotonta vedota ammatillisesta koulutuksesta annetun lain säännökseen riittävästä avustamisesta esimerkiksi tilanteessa, jossa hänelle ei edes myönnetä opiskelupaikkaa sen vuoksi, että hänellä ei ole esittää kunnan vammaispalveluiden päätöstä henkilökohtaisesta avusta opiskeluita varten. Ministeriöiden, kuntien ja oppilaitosten kesken tulisi sopia selvät pelisäännöt siitä, miten vamman vuoksi tarvittava avustaminen eri oppilaitoksissa järjestetään. Tarvittaessa asiasta tulee säätää nykyistä tarkemmin, jotta tällaisia väliinputoamistilanteita ei jatkossa tule.

Oppivelvollisuusiän nostamista koskevassa esityksessä herättää opintojen tukemisen osalta huolta myös se, että viimeisen oppivelvollisuusvuoden opintoja varten tarvittavista kuljetuksista on ehdotettu säädettävän perusopetuslain 32 §:stä poikkeavalla tavalla. Maksuttoman kuljetuksen voisi saada vain opiskelija, jolle osoitettuun opiskelupaikkaan olisi matkaa yli 10 kilometriä, kun perusopetuksessa maksuttoman kuljetuksen saa yli 5 kilometrin matkalle, ja kuljetus on maksuton myös silloin, jos oppilaan ikä ja muut olosuhteet huomioon ottaen muodostuu oppilaalle liian vaikeaksi, rasittavaksi tai vaaralliseksi.

Matkan vaikeuden, rasittavuuden tai vaarallisuuden vuoksi maksutonta kuljetusta perusopetuksen aikana tarvitsevien kehitysvammaisten nuorten tilanne harvoin muuttuu perusopetuksen päätyttyä siten, että he kykenisivät perusopetusaikaa paremmin suoriutumaan matkasta opiskelupaikkaan.

Ehdotettuun lakiin tulisikin lisätä säännös siitä, että vammaisella opiskelijalla on yhtä lailla kuin perusopetuksen piirissä ollessaan oikeus maksuttomaan kuljetukseen heille oppivelvollisuuden viimeisen vuoden suorittamista varten osoitettuun opiskelupaikkaan myös matkan ollessa liian vaikea, rasittava tai vaarallinen.

5. Lausunnon keskeinen sisältö

Koska kehitysvammaisen nuoren on tällä hetkellä vammatonta ikätoveriaan huomattavasti vaikeampaa löytää itselleen sopivaa peruskoulun jälkeistä jatko-opintopaikkaa ja toisaalta myös vammastaan johtuen normaalia haastavampaa ns. väli vuoden tai useamman jälkeen enää hakeutua opiskelemaan, Kehitysvammaisten Tukiliitto pitää erittäin kannatettavana ryhtyä toimenpiteisiin, joilla edistetään vammaisten nuorten pääsyä peruskoulun jälkeisiin jatko-opintoihin. Yksi ylimääräinen oppivelvollisuusvuosi koko ikäluokalle on Tukiliiton mielestä kuitenkin liian raskas keino tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Syrjäytymistä voidaan edistää tehokkaammin kohdistamalla täsmällisempiä toimenpiteitä erityisessä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tilanteiden korjaamiseen.

Kehitysvammaisille nuorille tulisi olla tarjolla vuosittaista tarvetta vastaavasti paikkoja perusopetuksen jälkeisiin opintoihin (esimerkiksi valmistaviin ja valmentaviin koulutuksiin). Tarjolla olevien opiskelupaikkojen olisi laadultaan ja myös sijainneiltaan vastattava perusopetuksen päättävien kehitysvammaisten nuorten tarpeita. Opinto-ohjaajien osaamista kehitysvammaisten nuorten ohjaamisessa heille sopiviin jatko-opintoihin tulisi kehittää.

Myös kansanopistojen pitkille linjoille tulisi voida hakeutua suorittamaan viimeistä oppivelvollisuusvuotta, jos oppivelvollisuusiän nostamista koskeva esitys hyväksytään. Monet tällaiset linjat ovat perinteisesti tarjonneet kehitysvammaisille nuorille laadukasta koulutusta, joka on edistänyt heidän integroitumistaan yhteiskuntaan ja mahdollisuuksiaan hakeutua edelleen jatko-opintoihin.

Lisäksi on huolehdittava tarvittaessa asiaa koskevia säädöksiä vahvistamalla siitä, että vammaiset nuoret saavat jatko-opinnoissa – niin mahdollisena oppivelvollisuuden lisävuotena kuin sen jälkeenkin – opintojen suorittamista varten tarvitsemansa tukipalvelut kuten riittävät avustajapalvelut. Tällä hetkellä näiden palveluiden puute haittaa huomattavasti monen kehitysvammaisen nuoren jatko-opintoihin pääsyä tai opintojen suorittamista, tai jopa estää ne kokonaan. Monilla nykyään syrjäytyvistä kehitysvammaisista nuorista voisi kuitenkin olla riittävän tuen saadessaan täydet mahdollisuudet päästä mukaan työelämään. Näiden mahdollisuuksien tukeminen esimerkiksi koulutuksen avulla on yhteiskunnan edun mukaista.

Kuljetukset mahdollisen pakollisen ylimääräisen oppivelvollisuusvuoden valmentavan tai valmistavan koulutuksen järjestämispaikkaan tulisi järjestää maksutta samoin perustein kuin perusopetuslain nojalla järjestettävät

kuljetukset, sillä kehitysvammaisen nuoren kyky suoriutua opiskelumatkasta ei yleensä iän karttuessa kohene läheskään samalla tavoin kuin vammattomien nuorten kyky liikkua itsenäisesti.

Tampereella 5.6.2014

Risto Burman
toiminnanjohtaja

Jutta Keski-Korhonen
vaikuttamistoiminnan päällikkö